

Kapitel 5

Fixerad på "rasisterna": Vita luckor i antifascistisk antirasism

Minna Seikkula

I december 2019 följer jag med i demonstrationståget ”Helsingfors utan nazister” (*Helsinki ilman natseja*) och delar ut flyers om en annan demonstration, ”Right to remain”. ”Helsingfors utan nazister” är en antifascistisk och antirasistisk demonstration mot extrem- och ytterhögerens aktiviteter på den finska självständighetsdagen. Demonstrationen ”Right to remain” ska ordnas några dagar senare och den kräver att asylsökande som har väntat flera år på uppehållstillstånd ska få ett. Jag närmar mig andra demonstranter med en ”Om du är antirasist i dag, var en också nästa vecka!” och räcker en flyer. En av meddemonstranterna vägrar genast att ta emot flyern och svarar snabbt: ”I helvete, nej! Jag är här för att protestera mot nazister, men inte låter jag vem som helst in i det här landet.” (Mina anteckningar, december 2019)

Mitt korta samtal med en meddemonstrant illustrerar flera tendenser inom den antirasistiska verksamheten, både i det finska civilsamhället och utanför. För det första finns det knappast någon överenskommelse om antirasismens betydelser bland aktivisterna, och flera forskare har upprepade gånger påpekat att ”antirasism” används på flera olika sätt, både i praktiken och på begreppslig nivå (t.ex. Paradies 2016). I själva verket verkar största delen, om inte alla, av de forskare som jobbar med antirasism vara eniga om att begreppet hänvisar till en otalig mängd praktiker och/eller tankegångar (t.ex. Bonnett 2000; Lentin 2004; Anthias & Lloyd 2002). Med anknytning till detta avslöjar mitt samtal med meddemonstranten olika uppfattningar om antirasism. Samtidigt som hen välkomnar (en form av) antifascistisk antirasism, verkar det inte finnas plats för migranternas kamp på hens antirasistiska agenda. Det är faktiskt jämförelsevis ganska vanligt att det finns en klyfta eller en urkoppling mellan aktivism för migranternas rättigheter och andra former av antirasism (Seikkula 2022a; Sager 2024). Jag påpekar desto mer att

meddemonstrantens reaktion är en logisk konsekvens av den typ av anti-rasism som baserar sig på en förståelse av rasism som ett undantag.

”Jag är här för att protestera mot nazister, men inte låter jag vem som helst in i det här landet” fångar några av de aspekter som forskare i det växande fältet av kritisk teoretisering av rasism och antirasism har uttryckt oro för, nämligen att vissa antirasistiska riktningar förefaller bygga på väldigt snäva tolkningar av rasism (t.ex. Gilroy 1990; Goldberg 2006; Lentin 2016). Forskarnas bekymmer har varit att när rasismen enbart blir associerad med så kallade extrema former, blir det lätt att betrakta det som ett undantag i liberala demokratier. Samtidigt skulle *extrem* vara ett passande ord för att beskriva den prekära situationen vid de EUuropeiska gränserna och den rasifierade arbetsmarknaden samt vid andra tillfällen det som oftast uppfattas som ”business as usual”, till exempel i etablerade nyhetsmedier. Genom att hänvisa till rasismens ”extrema former” strävar jag efter att illustrera hur vissa former av rasism verkar passa bättre ihop med den populära antirasistiska agendan än andra. I kapitlet diskuterar jag begränsningar som ett sådant antirasistiskt fokus sannolikt skapar. Min diskussion är baserad på ett empiriskt exempel på en antirasistisk onlinemobilisering i Finland – eller på finskspråkigt internet – vid årsskiftet 2019–2020. Analysen utgår från ett perspektiv som är förankrat i kritisk teoretisering om rasism och antirasism, och jag utnyttjar begrepp som är utvecklade i kritiska vithetsstudier.

Till att börja med är det viktigt att begripa kontexten till de online-diskussioner som jag kommer att analysera. Å ena sidan har brist, frånvaro och nyhet varit de centrala sätten att beskriva både rasism och antirasism i Finland (t.ex. Alemanji 2016; Tuori 2009). Det innebär att både den samhälleliga kontexten och diskussionerna som är relaterade till den skiljer sig från flera andra västeuropeiska kontexter och diskussioner. En skillnad jämfört med flera andra nationella kontexter är att antalet människor som är födda utomlands men som också är fast bosatta i Finland började öka betydligt först under de senaste 30 åren. Emellertid är den ofta citerade berättelsen om ”vändpunkten på 1990-talet” eller om ett Finland som plötsligt blev multikulturellt och mångfaldigt, eller rasistiskt, först på 1990-talet inte minst sagt. Trots (eller precis på grund av) den dominerande självbilden av en vit homogen nation har rasismen blivit invävd i det samhälleliga narrativet under lång tid,

och dessutom har grupper som vistats på det geografiska territorium vi i nutiden känner till under namnet Finland alltid varit mångfaldiga (se t.ex. Leinonen 2012, s. 215). Dock är det delvis förståeligt att det inte har funnits likadana omfattande och självorganiserade protester av PoC-personer och/eller migranter som till exempel i Storbritannien (Gilroy 1990). I stället skiljer sig den finska kontexten till och med från grannlandet Sverige (jfr Schierup, Ålund & Kings 2014). Under alla omständigheter har antirasistiska mobiliseringar i Finland utvecklats på ett betydande sätt under de senaste fem åren. Antalet antirasistiska föreningar och informella grupper har ökat, speciellt sedan 2018, och flera grupper består av PoC-personer (jfr Custódio 2018). Sedan våren 2020 har Black Lives Matter intensifierat denna utveckling. Trots att det här kapitlet fokuserar på majoritetens antirasistiska mobiliseringar är det viktigt att komma ihåg att de bara är en del av den verksamhet i civilsamhället som kallas antirasism.

Mitt fokus ligger på antirasism mot ytter- och extremhögern, både mot spridning av invandringsfientlig (*anti-immigration*) rasism i parlamentarisk politik och mot förstärkning av icke-parlamentariska högerextremistiska grupper (Keskinen 2013; Mäkinen 2016). Den allmänna europeiska, invandringsfientliga rasismen uppmärksammades – och ifrågasattes i viss grad – i finskspråkiga diskussioner i anknytning till kommunal- och riksdagsvalen 2008 och 2009. Då odlade speciellt kandidaterna från de högerpopulistiska Sannfinländarna, men även de andra kandidaterna i de största politiska partierna, invandringsfientlighet i sina valkampanjer (Keskinen 2013, s. 226). Efter Sannfinländarnas valseger i riksdagsvalet 2011 har deras flagrant invandringsfientliga rasism och antimuslimska och rasistiska argumentation (med kvinnohat och homofobi) ramat in partimedlemmarna och anhängarna som rasisterna i det finska samhället. Enligt en allmän uppfattning är sannfinländare ofta sedda som rasister, och en sannfinländare (och speciellt den finska förkortningen *persu*) har ibland blivit synonym med en rasist (det förefaller som att underliga splittringar inom de högerpopulistiska leden inte har stört den här tolkningen). En samtidig och delvis överlappande utveckling, vid sidan av integreringen av den parlamentariska, invandringsfientliga rasismen, har varit frammarschen av icke-parlamentariska högerextremistiska grupper. Olika grupper på gräsrotsnivå har mobiliserat mot ytterhögerens

rasistiska uttalanden, och protester mot både den parlamentariska och den icke-parlamentariska ytter- och extremhögern har bland annat lett till rekordstora antirasistiska demonstrationer i Helsingfors i mitten av 2010-talet: ”Meillä on unelma, We have a dream” 2015 och ”Peli poikki! Nu räcker det!” 2016. Trots det har mainstream-svaren på spridningen av den invandringsfientliga rasistiska agendan varit relativt milda och delvis till och med välvilliga i sin tolerans mot invandringsfientlighet. Till exempel accepterade etablerade medier till en början invandringsfientliga och rasistiska eufemismer (se Horsti 2015).

Mot bakgrund av denna relativa överksamhet var onlinemobiliseringen *Silakkaliike* (Strömmingsrörelsen), som engagerade tiotusentals människor på sociala medier mot ”rasism, populism och politik som underblåser hat” under julen 2019, en exceptionell händelse. Genom att analysera diskussioner i första början av mobiliseringen granskar jag å ena sidan hur tydliga motsättningar som bottnar i framställningen av rasism som ett undantag möjligen underlättar mobilisering av ”massor”, och å andra sidan hur avgränsningen av rasism till ”nazister” eller ”sannfinländare” utgör en allvarlig utmaning för den antirasistiska förmågan att skapa visioner och agera. Innan jag mer detaljerat går in i diskussionen om *Silakkaliike*, inleder jag följande avsnitt med en översikt av den forskning som kritiskt granskat antirasismen. Därefter påstår jag att begrepp som vit oskuld (*white innocence*) och distinktion mellan extrem och ordinär vithet (*extreme and ordinary whiteness*) underlättar utforskningen och testningen av gränserna för en populär antirasism.

Antirasism och rasism som undantag

Snäva tolkningar av rasism, som bara erkänner dess extrema former, har väckt oro hos flera forskare som specialiserat sig på kritisk teoretisering i decennier (t.ex. Gilroy 1990; Lentin 2016). Eller som Paul Gilroy (1990, s. 252) formulerar det i början av 1990-talet, i Storbritannien: ”a tension exists between those strands in antiracism which are primarily antifascist and those which work with a more extensive and complex sense of what racism is”. Jag föreslår att mer ”omfattande och komplex” ska hänvisa till att rasistiskt förtryck och exploatering inte regelmässigt är erkänt som en del av europeiska, liberala demokratier. Kritiken mot föreställningar

som ser rasismen som ett undantag är dock inte en kritik mot att antirasismen riktar sig mot extremistiska former av rasism. Som Gilroy (ibid.) skriver: "they are a threat but not the only threat". Ändå, genom att likställa rasism enbart med handlingar av individer, grupper eller politiska partier från ytter- och extremhögern, riskerar vi att reproducera bilden av rasism som ett extraordinärt fenomen i en annars rasismfri miljö. Samtidigt är framställningen av Förintelsen och andra nazistiska brott relativt vanlig bland europeiska antirasister (jfr Fella & Ruzza 2013), som verkar erkänna rasism "only in these examples from the past about whose horror there is universal consensus" (Lentin 2016, s. 35).

Å ena sidan är det inte överraskande att handlingen att stå upp mot "nazisterna" framstår som en mer självklar del av den antirasistiska agendan än, till exempel, att utmana praxis när det gäller *bordering*, antingen inom nationalstaten eller på nivån för den europeiska gränsregimen. Att rasism i första hand kopplas till "the 'extreme' right, looney extremists, individual or collective" (Goldberg 2006, s. 353) är en konsekvens av diskussioner efter andra världskriget i Europa. Diskussionerna fördömde massförstörelsen på den europeiska kontinenten men ignorerade kolonialt våld som en form av rasism (Hesse 2011). Å andra sidan motsvarar diskursen om det fenomen som historiskt besegrats åtminstone inte den finska kontexten. Forskningen om antirasism och rasism, som problematiserar förståelsen av Nazityskland och Förintelsen som en modell för rasism i europeiska tankesätt (Goldberg 2006), fokuserar på vissa västeuropeiska kontexter. I Finland har den dominerande historiska berättelsen uteslutit bredare historier om andra världskriget i Europa, och Finlands allians med det nationalsocialistiska Tyskland har blivit invecklad i den finska nationalismens nyckelberättelser på ett konstigt sätt. Mainstreamdiskussioner har knappast nämnt historier som överlämnandet av judiska flyktingar till Gestapo (Silvennoinen 2013) eller anklagelser om krigsförbrytelser av finska frivilliga i tyska Waffen-SS (se Westerlund 2019). Vidare, som Kaihoviirta och Wickström (2017) hävdar, är antifascismens historia i Finland ganska "okänd". Dessa kan vara några av orsakerna till att den antifascistiska antirasismen fortsätter att ha en marginaliserad position i mainstreamdiskussionerna i Finland.

I min tidigare forskning om antifascistisk antirasism i Finland (se Seikkula 2019) har jag också upptäckt narrativ som understryker hur den

lokala diskursiva miljön inte motsvarar metanarrativet om rasism som en del av en besegrad och fördömd ideologi. När jag intervjuade personer som är aktiva i gräsrotsverksamhet mot extremhögerens rasism, betonade de frågan om marginalitet genom att ifrågasätta om det över huvud taget finns en grund i de finskspråkiga mainstreamdiskussionerna som skulle underlätta att komma fram med kritik mot högerextremismens rasism. För det första hänvisade de intervjuade till bristen på offentliga reaktioner mot expansionen av extremhögerens rasism. På ett liknande sätt har forskare visat att både inom etablerade medier och i parlamentarisk politik har (vissa) journalister och politiker också utanför Sannfinländarna hellre accepterat än utmanat den invandringsfientliga rasismen (Horsti 2015; Keskinen 2013). Dessutom berättade de aktivister som jag intervjuade om hur legitimiteten av deras agerande ifrågasattes upprepade gånger – ”som om en vanlig person inte kan vara emot rasism”, sa en av de intervjuade. Med andra ord, i jämförelse med kontexter i Storbritannien där bilden av ett kollektivt nederlag hos nazisterna har blivit en del av ett patriotiskt antifascistiskt narrativ (Lentin 2004), har de antirasistiska diskurserna med anknytning till Finland sannolikt något olika toner.

Samtidigt som jag betraktade narrativen om antirasismens marginalitet i Finland, analyserade jag berättelser som cirkulerade inom gräsrotsaktioner mot extremhögerens rasism (se Seikkula 2019). Jag analyserade antirasistiska aktivisters tal och manifest, vilka uppmärksammar angrepp av vissa högerextremister upprepade gånger. Å ena sidan fungerar det att understryka vissa angrepp som bevis på faran och hotet från den rasistiska extremhögern. Å andra sidan kan beaktandet av betoningar i antirasistiska historier vara nyttigt. I det material som jag granskade var berättelserna om (försök till) övergrepp och andra former av politiskt våld mot vita, finska antifascistiska och antirasistiska aktivister och vänsterpolitiker rika på detaljer (t.ex. personnamn och orter). Våld ”mot otaliga invandrare” togs också upp, men på ett mycket mer ospecificerat sätt. Å ena sidan är berättelser om politiskt våld onekligen alarmerande, och de understryker hur utmanandet av extremhögern kan göra alla antirasister sårbara (Mulinari & Neergaard 2012). Ur perspektivet av en ”mer omfattande och komplex” analys av rasism tenderar å andra sidan fokus på händelser där vita antirasister har huvudrollen

att framställa upplevelser av PoC och upplevd erfarenhet av rasism som sekundära. Då blir själva konflikten mellan personifierade "rasister" och (vita) "antirasister" antirasismens centrala mål.

Antirasismens fokus på rasistiska förövare liknar observationerna från tidigare forskning, nämligen att "anti-racism typically imagines a clear and straightforward confrontation between racism and itself" (Pitcher 2009, s. 12). Att betrakta rasism som ett undantag eller att rikta så kallade antirasistiska åtgärder enbart mot extremhögerens extrema vithet placerar antirasismen som en reaktionär kraft. Trots detta kan anti-rasistisk verksamhet som direkt protest mot "rasisterna" verka särskilt lockande för vissa.

Men om rasism strikt förknippas med vissa förövare, blir det väldigt lätt att föreställa sig ett rasismfritt utrymme runt dem. Eller genom att erkänna rasism endast genom agerandet av personifierade förövare tillåts den "vita oskulden" (Wekker 2016), dvs. antagandet om en liten, europeisk nationalstat som enbart har rollen som en utomstående betraktare i rasistiska och koloniala konflikter. Jag föreslår att det är värt att fråga sig när den praxis som kallas "antirasistisk" upphör med att möjliggöra Wekkers karaktärisering av den vita oskulden, eller reproducerar bilden av en homogen, vit nation genom att lokalisera rasism någon annanstans eller genom att betrakta den som en egenskap hos andra. Detta resulterar i att vissa människor, institutioner eller andra entiteter har självförtroende att föreställa sig själva utanför rasismen på grund av sina goda avsikter. Det avvisar aktivt möjligheten att betrakta rasism som ett systemfenomen. Dessutom motsvarar det observationer i tidigare forskning om hur rasifierade skillnader och hegemonisk vithet reproduceras i nordiska kontexter (t.ex. Hübinette & Lundström 2014). Att uppfatta rasism som ett undantag eller en egenskap hos exceptionella individer är ett av nyckelkännetecknen för omständigheter som tolkas vara utanför rasismen. En central mekanism för hur bilden av icke-rasistiska omständigheter eller den vita oskulden upprätthålls och hur rasismen betraktas som exceptionell är att anknyta den till vissa figurer, "rasister", som ofta föreställs som marginaliserade individer i samhället. Att rasismen blir kopplad till en figur "who is 'not us', who does not represent a cultural or institutional norm" (Ahmed 2012, s. 150), kan till exempel innebära stereotypen "'tasteless, redneck, vulgar, illiterate peasants who smell bad

and should be banished from Finland', and who are 'repeatedly laughed at because of how they are thought to be'" (Mäkinen 2016, s. 550).

Begreppslig åtskillnad mellan extrem och ordinär vithet (Dyer 1997; Lawler 2012, s. 410) kan ibland underlätta för att begripa de sätt på vilka verksamheter som kallar sig antirasistiska förhåller sig till rasistiska förövre. Extrem vithet hänvisar till uppenbara uttryck för rasism – eller vit överlägsenhet – som står ut mot bakgrunden av "vanlig" ordinär vithet, åtminstone i en fantasi som skapar vit oskuld. Med andra ord erbjuder åtskillnaden mellan extrem och ordinär vithet ett analytiskt ramverk för att betrakta hur en entydig bild av "rasister" bidrar till att isolera rasismen från det övriga samhället. Dessutom kan begreppen användas för att betrakta hur isoleringen utmanas.

"Om 'en antirasist' inte kunde prata om 'rasisterna', skulle den ha något att säga?"

I det här avsnittet diskuterar jag en mobilisering i antirasismens namn som för en kort stund lyckades engagera massorna, och som å ena sidan definierade sig själv genom sina rasistiska fiender, och å andra sidan försökte avstå från antagonism.

En spontan, storskalig finskspråkig onlinemobilisering i antirasismens namn ägde rum under de sista dagarna av 2019 och de första dagarna av 2020. Det föregicks av ett väldigt specifikt och störande händelseförlopp, både i huvudstadsregionen i Finland och online under julen 2019. Redan dessförinnan, under hösten 2019, upphettades debatten i media där man diskuterade om den finska regeringen hade ansvaret att evakuera finska medborgare, 11 finska kvinnor och deras 33 barn, från al-Hol-lägre i nordöstra Syrien. Liksom de andra invånarna i lägre var kvinnorna och barnen släktingar och familjemedlemmar till IS-kombattanter. I slutet av december 2019 evakuerade finska myndigheter två föräldralösa barn från lägre, vilket ledde till en konstig episod när de små barnen, eskorterade av finska myndigheter, anlände till Helsingfors-Vanda flygplats ett par dagar innan julafton. Högerradikala Youtubers väntade på barnen och förföljde dem på flygplatsen. Drevjakten och smädliga skrifter om barnen publicerades på högerradikala onlineplattformar. Detta väckte en stark motståndreaktion, då flera människor fördömde "rasisterna"

som trakasserade de föräldralösa barnen på julen. Utgående från de här diskussionerna grundade en liten grupp människor på juldagen först ett Twitterkonto och senare en Facebookgrupp med namnet *Silakkaliike* (Strömmingsrörelsen). Med namnet sades grundarna hämta inspiration från det italienska *Movimento delle sardine* (Sardinrörelsen) mot extremhögern i Italien. I ett uttalande som släpptes den 27 december då 12 000 personer hade gått med i Facebookgruppen, hänvisar grundarna till ovan beskrivna händelser och anger dem som skälet till att Silakkaliike grundades. Enligt dem är ”dessa händelser ett sorgligt bevis på att rasism och populistisk politik som uppmuntrar hat har gått för långt”¹² och de kräver att det måste finnas ”en motkraft mot hat”.

På mindre än en vecka hade Silakkaliikes onlinemobilisering engagerat över 20 000 personer i en finskspråkig Facebookgrupp, vilket är en betydande mängd i finskspråkiga sociala medier. Framgången var inte särskilt långvarig: entusiasmen kring Silakkaliike mattades något under de första månaderna av 2020, och planen på att mobilisera ”en fishmob” (en ordlek baserad på ordet flashmob) i offentligheten resulterade i en demonstration med tusen människor i Helsingfors i början av februari 2020 och några andra mindre demonstrationer runt om i Finland. I jämförelse med de relativt stora förväntningar som rörelsen fick vid årsskiftet 2019–2020, blev den senare mobiliseringen och mobiliseringen utanför nätet relativt måttlig. När covid-19-pandemin stängde Finland i mars 2020, drev det också Silakkaliike mer eller mindre i dvala. År 2023 finns Silakkaliikes Facebookgrupp fortfarande kvar som en diskussionsplattform där en handfull av de cirka 30 000 medlemmarna då och då lägger upp länkar till nyheter och annat internetinnehåll som de vill kommentera. Ändå ger början av Silakkaliikes onlinemobilisering en bra möjlighet att betrakta populära uppfattningar om rasism och antirasism bland de som ställer sig mot rasism.

Mobiliseringen vid årsskiftet 2019–2020 resulterade omedelbart i heta debatter om vad den nygrundade rörelsen borde göra. I det följande bygger jag min analys på tjugo av de mest kommenterade diskussionstrådarna som nämner rasism i Silakkaliikes Facebookgrupp under de sju dagarna efter julen 2019, mellan den 27 december 2019 och den

12 Alla utdrag från forskningsmaterialet har översatts av författaren.

4 januari 2020 (se även Seikkula 2022b). De tjugo diskussionstrådarna består sammanlagt av 2 806 kommentarsinlägg. Diskussionstrådarna i sig är naturligt förekommande förhandlingar om gemensamma mål, identiteter och strategier bland ett stort antal människor som valde att svara på Silakkaliikes ursprungliga kallelse. Med andra ord är det sannolikt att diskussionerna i början av Silakkaliikes mobilisering ger uttryck för ett brett urval av antirasistiska bekymmer och intressen. I analysen av diskussionstrådarna har jag observerat återkommande teman och ämnen. Således är jag intresserad av att få veta vilka ämnen som kommenterades mest i den stora skaran onlinekommentatorer. De utdrag som jag har valt att citera är inlägg som, på grund av upprepningen i materialet, liknar många andra inlägg i de valda diskussionstrådarna.

Silakkaliikemobiliseringen började med en uttalad protest mot ”rasisterna” som trakasserade de finska barnen som hade blivit föräldralösa i al-Hol, men från början definierades rörelsens agenda på ett bredare sätt, som ett allmänt motstånd mot ”rasism, populism och politik som underblåser hat”. Å ena sidan uppmanade kallelsen alla att gå med i Silakkaliike och på det viset förenas mot rasistiska förövare vars agerande beskrevs som motbjudande. Å andra sidan presenterade Silakkaliike sig själv som en icke-provokativ, fredlig motkraft mot hat och rasism. Spänningen mellan att förlita sig på antagonism och att avstå från den orsakade en särskild turbulens i onlinegruppen. Debattörerna började mycket snart reflektera över i vilken utsträckning rörelsen skulle tillåta antagonism, och en mycket omdiskuterad fråga blev hur rörelsen skulle förhålla sig till ”rasisterna”.

En oro som uttrycktes i gruppen (som var primärt, men inte uteslutande vit) var hur mobiliseringen såg ut ur perspektivet för de människor som utsatts för rasism. Därtill diskuterades det rasifierade förtrycket eller exploateringen inte utöver ”rasisternas” agerande i gruppen. I stället fylldes Facebookgruppen på med långa diskussionstrådar om ifall alla Sannfinländarnas anhängare är rasister, om de kan tillåtas i gruppen, om Silakkaliike bör föra diskussioner med dem och så vidare. I viss mån blev debatten förvirrad av ”internettroll” som störde diskussionerna, vilket i sig kan ha matat diskussionen om motståndarna. Ändå, med eller utan trolling, var Sannfinländarna det heta ämnet. I själva verket var frågan om förhållandet till partiets medlemmar och anhängare det enskilt mest kom-

menterade ämnet under observationsperioden, vilket också ledde till att flera debattörer vädjade till andra att diskussionerna i Facebookgruppen skulle gå vidare till andra ämnen. Deras vädjanden verkade ganska ineffektiva. Följande tre citat exemplifierar debatten inom gruppen.

Jag håller med om att Sannfinländarnas väljare inte kan och inte ska ses som stödjare av partiets alla värden, men det är värt att prata om det att genom att rösta på Sannfinländare ger man makt till rasism och människohat.

Skitprat och tjafs som Silakat går mot, framspringer ur Sannfinländarnas mörka och människohatande kärna som är Mästaren och hans trogna anhängare. Moderata Sannfinländare, om de finns, håller tyst om överdrifter.

Om det inte är den här gruppen som lyfter fram och fördömer de aktörer som främjar rasism och är med på att normalisera den, hur skiljer sig då den här rörelsen från "sansade människors" småprat, vilket det finns gott om?

I det första citatet särskiljer kommentatorn Sannfinländarnas väljare och anhängare från den rasism som sprids av partiet – enligt hen kan enskilda partianhängare vara oskyldiga till rasism. På samma sätt anknyter det andra citatet människohat (dvs. rasism) till partiets tidigare, inflytelserika ledare som nämns med det satiriska täcknamnet Mästaren (syftet är troligen att håna "blinda" och okritiska anhängare) och hans stödjare, medan citatet föreslår att det möjligen också finns sannfinländare som inte delar den rasistiska ideologin, men som avstår från att kritisera rasism och andra "överdrifter" i partiet. Det tredje citatet är ett inlägg i en tråd om ifall partiets medlemmar och anhängare ska betecknas som rasister eller inte. Kommentatorn utmanar diskussionen som vägrar lyfta fram och fördöma de som gjort sig skyldiga till rasism. Intressant nog tenderar frågorna som ställs i diskussionerna att begränsa definitioner på rasism: medan flera debattörer hävdar att "inte alla Sannfinländarnas anhängare" är i linje med det första och andra citatet, finns det ingen diskussion om rasism utöver sannfinländare. Med andra ord speg-

lar Silakkaliikediskussionerna tendensen att fästa sig vid rasistfiguren (Ahmed 2012; se även Gilroy 1990).

Att Sannfinländarnas anhängares roll tas upp så intensivt berättar om hur rasism som fenomen är kopplat till rasistfiguren, ofta i samband med Sannfinländarnas anhängare, medlemmar och väljare. Medan behovet av att motverka rasism kopplat till Sannfinländarna blir ganska enhälligt accepterat som ett mål i Silakkaliikes diskussioner, är gruppen mindre övertygad om hur de kommer att nå målet. Frågan om i vilken utsträckning Silakkaliike bör godkänna antagonism mot rasistiska förövre ställs i kontrast till rörelsens dominerande etos. Följande citat illustrerar den ståndpunkt majoriteten av debattörerna intar när de uppmuntrar ”anständigt beteende”, faktaorienterad argumentation och undvikande av antagonism.

Vi står mot rasism och extremhögerens tillväxt, men vi är alltid sakliga, vetenskapliga och kunskapsbaserade, empatiska och optimistiska.

Om någon provocerar dig, är det viktig kunskap att inte bli provocerad. Utgå alltid från gruppens värderingar, inte utifrån kortvariga personliga behov.

Jag hoppas på riktigt att Silakat håller sig fredliga och konstruktiva, som beskrivningen låter förstå. Förstås har det här skapat rörelser i ”motsatt riktning”, men om vi sänker oss till samma nivå, stärker vi bara polariseringen.

Citaten uppmanar rörelsens anhängare att inte bara avstå från antagonism, utan att genom detta också särskilja sig från de illa uppträdande och irrationella människor som de betraktar som rasistiska. Detta kan tolkas som att man skapar en gräns mellan ordinär och extrem vithet. Strategin att fokusera på fakta och vetenskaplig kunskap kan förstås betraktas som en reaktion mot felaktig information och falska nyheter, ofta kopplat till ”hatretorik” och extremhöger (jfr Hatakka 2020). Vidare kan beskrivningen av en fredlig rörelse och det fridfulla och fakta-baserade alternativet tolkas som moderata rörelser (se Jämte 2013) sätt att skilja sig från mer radikala antirasistiska initiativ (jfr Seikkula 2019; Hatakka 2020). Med andra ord, medan de diskuterade metoderna skiljer

Silakkaliike från ”rasisterna”, antyder samma beskrivningar potentiellt att det finns önskad, aggressiva och polariserande former av antirasism också – och därför kan en sådan betoning av ”anständig antirasism” även tolkas som att den bidrar till diskursen om ”de två ytterligheterna”, vilket har varit ett sätt att beskriva antirasism och rasism som två jämbördiga, motsatta poler i den finska offentligheten.

I varje fall, hur ska man agera antirasistiskt mot de rasistiska förövarna om man ska undvika att göda motsättningar? i Silakkaliikes diskussioner utvecklas ett svar i kontexten av onlinediskussioner.

Men då det handlar om billig smutskastning, vaga insinuationer eller rent ut sagt rasistiskt, kvinnofientligt, homofobiskt, osv. tjafs, där det inte finns något försök att hävda någonting – handlar det bara om skitprat. Hur argumenterar man mot det? Vid det här laget välkomnar åtminstone jag Silakkaliikes nya medel,

För att inte bidra till ”att sprida hatet”, men att ändå signalera motvilja mot ”smutskastning och rasistiskt tjafs”, var en framväxande strategi i Facebookdiskussionerna att engagera sig mot rasism och hat online genom att lägga till fiskemojin (som en strömning) i kommentarsektionen till nyhetssidor och andra webbplatser där rasism upptäcktes. Enligt diskussionstrådar, som också inkluderade hundratals fiskemojis, verkade emojin vara den mest påtagliga strategin för rörelsen i början. Senare organiserade Silakkaliike interventioner i flashmobstil i offentliga utrymmen, men dessa nådde inte samma popularitet som de tidiga diskussionerna på nätet. Medan många Silakkaliikeanhängare såg tillägget av emojier som ett lämpligt sätt att agera som ”en fredlig motkraft mot populistisk politik som underblåser hat och rasism”, kan man också hävda att den reaktionära strategin fokuserar och till och med lyfter fram den rasism som Silakkaliike påstår sig motsätta sig. Detta återspeglar ytterligare på vilket sätt samtalen inom rörelsen var baserade på en förståelse av rasism som ett fenomen kopplat till angivna förövare. Till och med efter ett medvetet avsteg från antagonism mot rasistiska förövare, förblir de i antirasisternas fokus.

Rasistiska förövare finns också för närvarande i de många inlägg som refererar till stötande uttalanden från anhängare av invandringsfientlig

rasism. Diskussionstrådarna citerar, ibland utförligt, de mest kända finskspråkiga förespråkarna för invandringsfientlig rasism (se Keskinen 2013) och invandringsfientliga rasistiska uttalanden av (andra) sannfinländska ledamöter och kandidater. Förutom att citera dem direkt, parafraserar Silakkaliikeanhängare också den invandringsfientliga rasistiska agendan, till exempel: ”Både partiledaren och vice partiledaren har sagt att alla människor inte är lika värda.” Den nygrundade gruppen som håller på att definiera sig och sin betydelse har möjligen nytta av att kunna bevisa hur de behövs, till exempel genom att hänvisa till öppet rasistiska uttalanden. Samtidigt berättar ett sådant behov av en bredare diskursiv kontext – som sagt – att inte ens symboliskt motstånd mot rasism nödvändigtvis har varit norm i finskspråkiga mainstreamdiskussioner. Trots det har upprepandet av invandringsfientlig, rasistisk retorik fallgropar. Att upprepade gånger citera invandringsfientlig rasism urvattnar möjliga antirasistiska budskap, eftersom det ger synlighet till den invandringsfientliga rasistiska agendan.

Det finns ytterligare ett sätt på vilket Silakkaliikes diskussioner fokuserar på rasistiska förövre. Trots ogillandet och dömandet betonar vissa Silakkaliikedebattörer också empati och förståelse – eller kanske rättare sagt medlidande – gentemot de rasistiska förövrarna. Följande citat illustrerar det vidare.

Har empati blivit fullständigt gammaldags? Det är inte så svårt att vara med olika människor om man bara har respekt. Om man inte är kompetent att kommunicera med en finsk dissident, är det ganska paradoxalt att värna om utlänningar som kan ha en väldigt olik värdegrund.

Alla mina egna vänner, som är fyllda med hat mot samhället, invandrare osv. är antingen ensamma eller annars olyckliga med sina egna liv. Hat är som ett nöddrop.

Det handlar ju precis om detta, att dessa människor, som själva har en dålig position, föreställer sig att invandrarna tar deras pengar och möjligheter.

Med andra ord kopplar flera debattörer inom Silakkaliike ihop invandringsfientlig rasism med utsatthet i samhället och/eller på personlig nivå. Samtidigt blev det en liten debatt i Facebookgruppen om ekonomisk sårbarhet som kan tolkas som en orsak till rasism. Medan vissa argumenterade, som i tredje citatet ovan, genom att påstå att det är illa lottade människor som blir anhängare av den rasistiska agendan, betonade några debattörer att fattiga människor och arbetarklassen inte bör stigmatiseras eftersom ”i själva verket tyder mer än en studie på att en typisk sannfinländsk väljare är en medelålders, välbeställd man”.

Diskussionen om olyckliga och illa lottade rasister knyter an till den ofta citerade stereotypen av en underklass, den marginella rasisten. Samtidigt verkar denna konversation antyda att majoriteten av Silakkaliikes debattörer finner det lättare att identifiera sig med politiska motståndares verklighet än att försöka skapa solidaritet med människor som blir utsatta för rasism, som i det första citatet ovanför beskrivs som ”utlänningar, som kan ha en väldigt olik värdegrund”. Med andra ord, för flera debattörer i Facebookgruppen är frågan om mångfald i det finska samhället en fråga om invandring och inte om den upplevda verkligheten.

Sammanfattningsvis uppstod Silakkaliikemobiliseringen som en reaktion mot extremhögerns aggression och intensifiering av en viss slags rasism under ett specifikt händelselopp. Den nämnda inspirationen från Movimento delle sardine avslöjar en avsikt att mobilisera en stor antirasistisk koalition mot ytter- och extremhögern. Till skillnad från sin förebild blev det avgörande inslaget i Silakkaliike en icke-antagonistisk strategi. Trots den Finlandsbaserade rörelsens uttalade försök att undvika antagonism, upprepades Silakkaliikes diskussioner om en dragkamp mellan ”rasisterna” och ”antirasisterna”, eller en gränsdragning mellan extrem och ordinär vithet. Detta liknar den uteslutande logik som Warda Ahmed (2016) betraktar i tidigare antirasistiska mainstreamdiskussioner i Finland, som ger de människor som utsätts för rasism högst en roll som åskådare. Då Silakkaliikes fokus är strikt på sannfinländska anhängare, belyser diskussionerna hur antirasism i första hand förstås som en verksamhet i förhållande till de rasistiska förövarna, en reaktiv strategi som bara kan uttrycka sig i förhållande till de kända rasistiska förövarna. Med tanke på detta är det värt att tänka igenom vad effekten av sådana diskussioner är i ett sammanhang som definieras av den vita oskulden.

Vägar framåt?

Mitt syfte har varit att diskutera begränsningar som ingår i populära uppfattningar om rasism och antirasism bland de som ställer sig mot rasism i Finland utan att själv vara drabbade av rasism. Jag har gjort det genom att analysera diskussioner i onlinemobiliseringen Silakkaliike vid årsskiftet 2019–2020. Början av Silakkaliikes onlinemobilisering illustrerar hur en tydlig antagonism verkligen kan lyckas samla människor. Mot bakgrund av (brist på) tidigare breda koalitioner mot rasism är Silakkaliike ett intressant exempel på potentialen för populär antirasism i Finland. Min diskussion har dock också visat att en antirasistisk agenda definieras genom att rasistiska förövre skapar tydliga gränser för verksamheten och kanske speciellt för förmågan att skapa visioner om antirasistisk verksamhet. Silakkaliike lyckades aldrig formulera en antirasistisk agenda utöver fixeringen vid ”rasisterna”, och konflikten mellan ”rasister” och ”antirasister” – inte till exempel en minimering av rasismupplevelser – verkade utgöra antirasismens centrala mål för flera.

Tre år senare, på sommaren 2023, då Sannfinländarna är med i en regeringskoalition med ett invandringsfientligt program, kan antirasism som syftar till att kämpa mot högerextremism verka möjligtvis ännu viktigare. Analysen i kapitlet eftersträvar inte att ointetgöra antirasism som utgår från kritik mot ytter- och extremhögern, utan att betona att de verkligen inte är de enda hoten (se Gilroy 1990). I Silakkaliikes diskussioner samt i dagens samhälleliga debatt riskerar man att negligera de former av rasism som uppfattas som eller osynliggörs av ”business as usual”. En anekdotisk jämförelse med en annan antirasistisk mobilisering illustrerar detta vidare. Bara ett par månader efter Silakkaliikes frammarsch skakade Black Lives Matter-mobiliseringen om den offentliga debatten. Genom att framföra närvaron och erfarenheterna av PoC-personer också i Finland, tog Black Lives Matter – som också byggde på tidigare arbete av PoC-aktivister i Finland – upp helt andra frågor än de som togs upp i samband med Silakkaliike. Ett extremt exempel är att Black Lives Matter-demonstranterna lyfte fram fallet med Samuel Dolphyne, en medborgare från Ghana som besökte Helsingfors 2018 och blev medvetslös under ett polisingripande samt dog dagen efter på ett sjukhus i Helsingfors (se Svenska Yle 8 juli 2020). Medan polisens

officiella utredning ansåg att tjänstemännen inte var skyldiga, fortsatte många demonstranter att ifrågasätta vad som egentligen hände med Dolphyne. Denna tragedi understryker hur politiska krafter som allierar sig med invandringsfientliga reformer inte är det enda hotet.

Om det antirasistiska fokuset ligger enbart på personifierade rasistiska förövare i ett annars förmodligen rasismfritt utrymme, får teman som till exempel rasism i myndigheternas verksamhet väldigt lite, om över huvud taget något, handlingsutrymme i den antirasistiska agendan. Med analytiska begrepp betyder det i en vitdominerad omgivning eller i en omgivning präglad av vit oskuld (Wekker 2006) att rasism behandlas bara i uppenbara former som är sammankopplade med extrem vithet (Dyer 1997), medan allt som betraktas som normalt och acceptabelt i samhället slipper/undviker antirasistisk kritik. Karlsson Blom och Krifors i kapitel 2 i den här boken lyfter fram vithet som ett potentiellt aktivt begrepp. I samma anda framhäver min analys att ”antirasism” som inte beaktar de olika sätt på vilka vithetens hierarkier utformar den sociala verkligheten blir någonting väldigt snävt och motstridigt.

Tack

Tack till bokens redaktörer samt andra kollegor som med sina kommentarer har hjälpt mig utveckla kapitlet. Texten är skriven med understöd från Finska kulturfonden (beslut nr 00220940).